

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 43 :: NUMMER 2 :: JUNI 2019

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

1964

2019

**Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST**

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Statutaire Algemene Vergadering

Zaterdag 23 november 2019

Voor alle leden - Uitnodiging volgt

55 jaar IVV & 50 jaar Speelschaar Ossaart

Zaterdag 30 november 2019

Iedereen welkom - Uitnodiging volgt.

IVV Cursussen

Meer info over deze cursussen vind je ook op
www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Kennismakingscursus 2019

Zondag 20 oktober 2019 - Leuven

Net als de voorbije jaren richten **IVV** en **vendelen.net** ook dit jaar een cursus vendelzwaaien voor beginners in !

Info volgt !

Vendeliersverbroedering 2019

Zondag 17 november 2019 - Herentals

Jaarlijkse verbroedering de Vlaamse vendeliers - zie blz. 57

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze
Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123
2800 Mechelen
+32 15 633499
+32 496 593523

e-post: [secretariaat@
instituutvlaamsevolkskunst.be](mailto:secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be)

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83
9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: [https://www.
instituutvlaamsevolkskunst.be](https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be)

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

[https://webwinkel.
instituutvlaamsevolkskunst.be](https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be)
of per e-post: [bestellingen@
instituutvlaamsevolkskunst.be](mailto:bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be)

Bank

BIC: KREDDEBB
IBAN: BE14 4163 0497 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Uit de IVV-uitgave 'van hoed tot ondergoed', gepubliceerd in 2010 - bladzijde 160

Zolang de patatten maar lukken

Regen of geen regen. Te weinig of te veel water. Het weer blijft belangrijk in de landbouw, onze primaire sector. Aardappelen waren en zijn ten dele nog steeds essentieel in onze voeding. Jaar na jaar horen we berichten over de weerslag van het klimaat op de kwaliteit van de aardappelen. Aardappelen ondersteunen ons fysiek welzijn. En wat met volkskunstbeoefening? Net zoals de aardappel kan volkskunst deel uitmaken van het leven van elke dag. Zeker wanneer daar onverwachte dimensies worden aan toegevoegd.

Op bezoek bij de groepen

We zijn aan een ronde van Vlaanderen bezig met het oog op ons forum 'Van schilderij tot kledij' op zaterdag 30 november e.k. Waar we ondertussen te gast mochten zijn, konden we zien dat er wel degelijk wekelijks gedanst wordt door jonge en minder jonge dansers. De repetities die we tot nog toe bezochten, waren goed bevolkt. We mochten er tussen 25 tot 40 actieve dansers en muzikanten verwelkomen. Het repertoire gaf een ruime indruk: trawantel, morrisdansen, dans voor drie, klassiekers zoals dans rond de schout, Gentse contradansen, stoetenformaties en eigen creaties. Het doet deugd te zien hoe enthousiast meisjes en jongens zich bekwamen in dans, al dan niet begeleid door levende muzikanten.

Fenomenale collectie

Een buitenbeentje was zeker het bezoek aan de balletschool te Sint-Niklaas, waar klassieke dans en ballet worden beoefend⁽¹⁾. De naam klinkt enigszins gewoon, maar dat is zonder coördinator-dansmonitor Johan Goessens gerekend. Johan is de - 24 uur op 24 en 7 dagen op 7 - bezieler van de balletschool. Hij danst niet enkel, maar ontwerpt en maakt ook de kledij voor de dansers. Bij het bezoek vallen we van de ene verbazing in de andere. De balletschool is gehuisvest in een huis met drie verdiepingen. Naarmate we hoger klimmen wordt de collectie steeds indrukwekkender. Johan bewaart en koestert duizenden zelf gemaakte kledingstukken. Zowel vrouwelijke als mannelijke dansers kunnen kiezen uit een quasi onbeperkt aantal rokken, bloezen, broeken, vesten, hemden, ja zelfs pruiken en kroontjes. De collectie betreft kledij vanaf de 15de tot en met de 19de eeuw. Bij het ontwerpen wordt vertrokken van een voorbeeld uit historische literatuur. Een schilderij of foto kan helpen, maar daarmee hebben we nog geen patroon. Sommige boeken bevatten wel patronen. Deze patronen zijn meestal wel ontworpen voor mensen met een kleinere

Afbeelding 1: Johan met een zelfgemaakte vest voor jongens

gestalte. Ze moeten worden overgetekend in een groter formaat. Johan installeerde op de zolder een werkplaats met naai- en driegmachines. Het vervaardigen van kledij is voor Johan een echte passie. We komen in een volgend nummer van Volkskunst uitgebreid terug op het onderwerp.

(1) <https://www.stichtingklassiekedans.be/contact/> : bezocht op 6 juni 2019.

Afbeelding 2: een greep uit de kledij in voorraad voor meisjes

Enthousiasme en passie: kenmerken van duurzaamheid. Elders in dit nummer vertellen we een en ander over de heilzame effecten van dans voor lichaam en geest. Nu jonge aardappelplantjes verschijnen in het veld, kunnen we bezig zijn met volkskunst ook rekenen tot het dagelijks voedsel. Dagelijks voedsel brengt ons bij de aardappel en militair apotheker Antoine-Augustin Parmentier (1737-1813). Parmentier had gezien dat soldaten in krijgsgevangenschap die enkel aardappelen te eten kregen niet ondervoed of uitgeput geraakten. De aardappel werd bevestigd als basisvoedsel. De observaties van Parmentier leverden hem in 1773 de prijs op van de Academie van Besançon. Hij ijverde voor het invoeren van de aardappel in gevangenissen en ziekenhuizen als betaalbaar voedsel.

Parmentier ontwikkelde wel twintig verschillende manieren om de aardappelen te bereiden, zoals de Pommes Parmentier en een stokvisshotel met aardappel. Om de aardappel te promoten nodigde hij gasten, zoals Benjamin Franklin en Antoine Lavoisier uit. Hij stak bij een bezoek aan koning Lodewijk XVI een aardappelbloesem in zijn knoopsgat en gaf de koningin een om in haar pruik te verwerken. Het verhaal gaat dat Parmentier in 1787 aardappelen liet telen op twee stukken land bij Neuilly, die hij van de koning had gekregen. Op een bord zette hij: verboden toegang, aardappelveld van de koning. Overdag werd dit veld bewaakt, 's nachts slopen de inwoners naar het veld om de aardappelen te rooien. Parmentier had succes. In 1795 werden de aardappelen zelfs in de Tuilerieën geplant om de bevolking van voedsel te voorzien. Begin 1800 was de aardappel in Frankrijk het belangrijkste basisvoedsel⁽²⁾.

Aardappelen: een voorbeeld van voedsel dicht bij de mens, aanvankelijk onbekend, daarna onmisbaar. In het Vlaanderen van de 19de eeuw besliste het lukken van de aardappelteelt over leven en dood⁽³⁾. Volkskunst beslist gelukkig niet over leven en dood, maar kan toch tot de essentie van het alledaagse leven gerekend worden. Bezig zijn met wat dicht bij mensen hoort, boeit door zijn dynamiek en eenvoud. We wensen aan alle volkskunstgroepen een schitterend zomerseizoen en aan de landbouwers een geslaagde aardappeloogst!

Gert Laekeman, voorzitter IVV

Afbeelding 3: bovengrondse delen van de aardappelplant of 'Solanum tuberosum L'

(2) https://nl.wikipedia.org/wiki/Antoine-Augustin_Parmentier : geraadpleegd op 4 juni 2019

(3) <https://www.hetvirtueleland.be/exhibits/show/aardappel/keerzijde/hongersnood> : geraadpleegd op 6 juni 2019

WERKING IVV

IVV wordt 55 jaar Zaterdag 30 november 2019 - Belsele

Op 30 november 2019 viert IVV haar 55-jarig bestaan in Belsele (Sint-Niklaas). In samenwerking met Speelschaar Ossaart uit Sint-Niklaas, die haar gouden jubileum viert, nodigen we volkskunstminnend en -beoefenend Vlaanderen uit om mee te vieren.

Zet deze datum alvast in je kalender. Meer info volgt !

Thema: Streekdrachten

Voorlopig programma

Voormiddag: 'Klederdrachten voor volkskunstgroepen in theorie'

- Diverse sprekers schetsen de situatie

Namiddag: 'Klederdrachten voor volkskunstgroepen in praktijk'

- Uitvoering van de dans in klederdracht.
- Voorstelling dansen en klederdrachten met presentatie en uitleg over de kledij

Receptie

Brueghelmaal

Volksdansbal

REDACTIONEEL

Jouw Volkskunst-abonnement

Je abonnement geeft ook recht op het digitaal ontvangen van Volkskunst. De PDF-versie wordt verstuurd naar het bij ons bekende e-postadres (1 adres per abonnement). Ontvang je deze pdf-versien niet ? Geef je voorkeur dan door via <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/abo-voorkeur> of stuur een bericht naar Stefaan op secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be !

SPROKKELINGEN

Overlijden Ilse Geys

Het is met droefheid dat we hier afscheid nemen van Ilse Geys. Ilse verzorgde vele jaren, en dit in opvolging van haar vader Frans, de druk van deze Volkskunst. Ilse overleed op 21 mei aan de gevolgen van een slepende ziekte en dit op amper vijftigjarige leeftijd. We wensen haar moeder Chris Van Deun, haar man Erik en de familie veel sterkte !

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!
Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!
Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot
Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be
Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging
Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee
www.stepa.be

VOLKSDANS

De Trawantel (wereld)beroemd

Donderdag 18 april 2019. Een historische dag voor de volkskunstwereld. De cameraploeg van 'Iedereen Beroemd' strijkt neer in Leuven en Westerlo. Het redactieteam onder leiding van Stijn is de Trawantel op het spoor gekomen. In het kader van de rubriek 'pagina niet gevonden' moet een leemte gevuld worden.

Via Heemkunde Vlaanderen (nu 'Histories') kreeg de VRT-redactie mijn telefoonnummer te pakken. Of ik bekend was met een curieuze dans, Trawantel genaamd. Het was een koud kunstje om een korte toelichting te geven en een pak documentatie op te sturen. Het was fijn om te vernemen dat het onderwerp werd goedgekeurd voor het programma. Media erkenning van het werk van het Vlaams Dansarchief! Een historische omgeving voor opname lag voorhanden. De jarenlange samenwerking met KADOC leidde ons naar de archiefkelder als kader voor een interview.

Het was opzienbarend hoe lang, geduldig en zorgvuldig vier professionele TV-mensen allerlei situaties bleven uitproberen. Om een zo verscheiden mogelijke reeks 'takes' te oogsten waren we ongeveer twee uur bezig. Uiteindelijk bleef daar amper twee minuten van over in het programma. De rest van de opnamen worden in het beste geval bewaard als archiefbeelden. Dus vroeg of laat komt er wellicht nog iets boven water ...

Daarna ging de tocht naar Westerlo. Al dansend door de archieven van het KADOC, had ik Dempsey al enkele introducties gegeven tot de basispas van de Trawantel. Eens bij de Sint-Sebastiaangilde van Westerlo werd het menens. Een korte demonstratie, wat grappen met de echtgenoten van de dansers, en dan moest Dempsey de arena in. Volgens wat we konden zien in de uitzending, had hij er wel smaak in. In Westerlo werden eveneens heel wat beelden geschoten, waaruit werd geselecteerd. De kijker kreeg als afscheidsbeeld een wankelende Dempsey-als-vendelier-op-de-stokken.

Bij zo'n gelegenheden doet het deugd te mogen ervaren hoe rijk ons volkskunstpatrimonium is. Dankzij de inspanningen van IVV-pioniers werd de Trawantel te boek gesteld: dansbeschrijving, tekeningen, dansmuziek en historische achtergrond. De uitzending duurde amper vier minuten, maar positief is wel dat er een wikipedia pagina uit is voortgekomen. Hier heeft de redactie rijkelijk gebruik gemaakt van het IVV-opzoekingswerk. De wikipedia pagina toont leden van de Gilde van Westerlo terwijl ze de finale dansen met de vendelier op de stokken. Er is ook een link naar een uitvoering van de dans door Boerke Naas. Jammer genoeg zijn de beelden van slechte kwaliteit. Naar aanleiding van 50 jaar IVV stelden we een DVD ter beschikking. Deze bevat een opname van de Trawantel uit de jaren 30 gedanst door de Gilde van Westerlo.

Foto: de opnameploeg van de VRT rond Gert Laekeman voor de ingang van KADOC in de Vlamingenstraat te Leuven. Tweede van links is coördinator Stijn Van Der Stockt. Tweede van rechts is reporter Dempsey Hendrickx

De uitzending in 'Iedereen beroemd' maakte heel wat (positieve) reacties los. Het gebeurt lang niet alle dagen dat een volksdans de media haalt. Elders in dit nummer behandelen we UNESCO Vlaanderen. IVV onderzoekt met deskundige hulp in hoeverre de Trawantel in aanmerking komt als erkend onroerend erfgoed. Zoiets zou veronderstellen dat voldoende dansers de dans nog kennen en beoefenen. Wordt vervolgd !

Gert Laekeman

*Meer tekst en uitleg en een verwijzing naar het fragment vind je op:
<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/iedereenberoemd-trawantel>*

Waar zijn we mee bezig ...

Het Vlaams Dansarchief is volop bezig met:

- herzien van uitverkochte bundels om deze in digitaal formaat beschikbaar te stellen, o.m. Dansen uit Diest
- samenstellen van een bundel met dansen van Renaat Van Craenenbroeck
- contacten met Limburgse volkskunstgroepen

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Lisette Luyckx, Johnny Ooye, Machteld Van den Bossche, Gudrun Van Eynde en Paula Wouters.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Waar zijn we mee bezig ...

De leden van het Vlaams Vendelarchief werken aan:

- de laatste reeksen in de (digitale) bundel Vendel Nu 8
- voorbereidingen voor de nieuwe bundel Vendel N 9
- jureren tijdens wedstrijden (WK Hoogwerpen en Gildefeest HGK)
- organiseren van cursussen en vendeliersverbroedering

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

De expo 'Do you remember' rond het Hooghuis van Tesenderlo in het Openluchtmuseum van Bokrijk

Dr. Henri Vannoppen

1. De Dag van het Eetbare landschap

Zondag 16 september 2018 was in het Openluchtmuseum te Bokrijk de Dag van het eetbare landschap. Het was ook in heel wat steden een autoloze zondag. Heel wat ambachten werden in Bokrijk actief ingezet. Broodbakken gebeurde in authentieke bakhuizen gestookt met mutsaarden door de hotelscholen van Hasselt en Herk-de Stad. De Limburgse Bakkersbond bakte Limburgse vlaaien. De Limburgse slagersbond zorgde voor huisgemaakte paté, kipkap en bloedworst. Er waren de ambachtenmarkten met streekproducten.

Er werd siroop gemaakt in de hoeve van Teuven in de Voerstreek. Men gebruikte 70 % peren en 30 % appelen, die voor de pectine zorgden. In de 'pres' werd alles geperst. Dan kookte men het bekomen sap 6 uur in een koperen ketel. Men moest oppassen dat de siroop geen karamel werd, maar hij mocht ook niet lopend zijn.

Weven, mandenvlechten, potten draaien en schapen drijven kwamen ook aan bod. In de Museumwinkel lag de nieuwe brochure 'De Bollenzakdoek voorbij' vooral interessant voor de streekdrachtencommissie van het IVV.

2. Living History in het dorp van Haspengouw

In Haspengouw hield de pastoor zijn preek in de kerk juist voor de gemeenteraadsverkiezingen, de juffrouw gaf les in het dorpschooltje en de scharensliep deed zijn ronde en dat in verkiezingstijd. Er werd een beroep gedaan op Frieda Sorber en op Dr. Henri Vannoppen voor de aanpassing van de kledij van de acteurs in Haspengouw in 1913, een element van 'Living History'.

Frieda Sorber gaf op 22 maart 2018 een voordracht, over de kledij in Haspengouw in 1913, voor de medewerkers, de gidsen en de acteurs van het museum in Bokrijk. In 1913 was driekwart van de kledij reeds confectie. De verkoopcatalogi van grootwarenhuizen gaven de stoffen en de kledingstukken weer. Foto's van een echtpaar uit Oelegem gaven ook een beeld van de evolutie. De vrouw droeg eerst een Kasjmierneusdoek later een zwarte sjaal en ook de pelerine en het kapothoedje kwamen reeds in de mode. Bij de dames in Haspengouw paste het corset, de cache-corset, de 'snelzeiker', de vodden voor de menstruatie, de gebreide kousen, de jas, de rok en de blouse, de hoge boord en de baleinen in de kledij, het liggend kraagje, schoenen met een hakje en witte handschoenen. De kapmantel ging sterk achteruit en werd vervangen door de sjaal met franjes.

Bij de heren in Haspengouw paste het onderhemd, de caleçon of halfflange onderbroek, het mannenhemd met een stijf front, de stijve boord, de lange jas of pardessus in de winter, de demi-saison, de zomer-pardessus, de gilet, de bolhoed, de strohoed met zwart lint of 'canotier' of 'tietz', de petten, de slappe hoeden, de klompen, de mannenschoenen met veters in het midden. Uniformen zoals dat van de jachtwachter en livreeën op kastelen straalden gezag uit.

Men kon kledij kopen, maken of erven. Tweedehandskledij was nog populair.

De kledij werd eerst bewaard in een kist later in een kast. In de kist vond men spanen dozen voor mutsen en dozen voor hoeden. Mannenkledij en zondagse vrouwenkledij konden niet gewassen worden. Er werd veel geborsteld. Het dragen van klompen was sletig voor de sokken. Sokken of kousen stoppen kwam dus algemeen voor. Tegen de koude droeg men onderkleding in lagen. De juwelenschat van de vrouw bestond uit het Vlaams hart, geblazen goud en zilveren mantelhaken. Wanneer de kapmantel uit de mode was, kwam de zilveren mantelhaak wel eens terecht in de kerk als koorkapsluiting⁽¹⁾.

3. De kledingcollectie van Bokrijk

De collectie historische kleding en textiel van Bokrijk bestaat uit 2.000 stukken uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw, zoals enkele unieke omslagdoeken, streekmutsen, onderkleding en 'moederkenzakken'. Het zijn meestal geen hele kostuums, maar eerder fragmenten. De collectie textiel omvat veel versleten, gedragen kledij. Deze collectie omvat ook objecten die nodig waren voor de productie, zoals weefgetouwen en spinnenwielen.

Het Historische projectbureau Geheugen Collectief deed onderzoek naar de plattelandskledij in de Kempen tussen 1850 en 1920. De nadruk lag op het platteland. Er volgde ook een demystificatie.

Het begon met de mythe van de bolletjeszakdoek. De rode bollen zakdoek is 'invented tradition'. De bolletjeszakdoek behoorde tot de 'landelijke geschiedenis' van België. Ook bij mijnwerkers, gilden en folkloregroepen werd de rode bolletjes zakdoek populair. Hij behoorde tot de sfeerkledij. Hij werd vooral populair rond 1930. Nochtans constateerde men dat voor 1914 de rode bolletjeszakdoek niet voorkwam en dat toen sjalen ('foulards'), dassen en zakdoeken gedragen werden⁽²⁾.

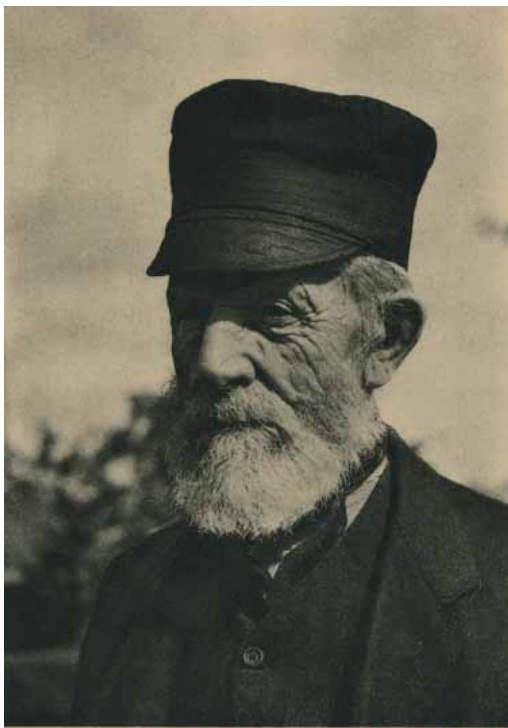
Ook streekdrachten en mode kwamen aan bod met de verschillen en de overeenkomsten. Plattelandskledij verwees naar streekdracht. Dit werd folklore wanneer er geen veranderingen meer plaats vonden. Burgerkledij verwees naar mode. Daar was verandering, drang naar vernieuwing⁽³⁾.

4. Het Hooghuis van Tessenderlo

Afbeelding 1.

De expo Textiel kan men bezoeken tijdens de openingsuren van het Openluchtmuseum op en rond het erf van het Hooghuis van Tessenderlo. In een eerste kamer geeft men foto's van vroeger i.v.m. kledij, waaronder ook een aantal uit het Erfgoedhuis Kortenberg en van de Streekdrachtencommissie van IVV. De streekmutsen waren het werk van de mutsenmaaksters. Identiteit en vakmanschap gingen hier hand in hand. De kiel was een icoon uit het verleden. Blauw, de kleur van de kiel werd dan ook benadrukt.

Afbeelding 2.

In de tweede kamer vindt men het weefgetrouw en de oude omslagdoeken, meestal Kasjmierneusdoeken.

De Kempense neusdoek gaat terug tot de Kasjmierneusdoek of Pashmina. Pashmina is de benaming voor een soort fijne Kasjmierwol en het textiel dat daaruit vervaardigd wordt. De wol is afkomstig van de Changthangi- of Pashmina-geit die leeft in het Himalaya-gebergte van India, Nepal en Pakistan. Etymologisch betekent Pashmina in het Perzisch 'gemaakt van wol'. Deze omslagdoek maakte een ronde van India (deelstaat Kasjmier) tot in de Kempen. Napoleon I bezorgde hem aan zijn eerste echtgenote Josephine de Beauharnais. Zij werd de trendsetter. De pashmina verscheen tot 1840 in de modetijdschriften. Op het platteland, o.a. in de Kempen, verschenen goedkope imitaties, gestoken neusdoeken. Tenslotte eindigden de Kempense neusdoeken als tafelkleden. Men wil nu in Bokrijk een print van deze omslagdoeken op de parka van de medewerkers van het museum⁽⁴⁾.

In de turfschob komt de overconsumptie van kleren aan bod. Vroeger was er veel meer hergebruik, denk maar aan het ambacht van de oud-kleerkopers. De wegwerpkledij van één persoon in onze samenleving kwam aan bod. Plattelandskleding werd gedragen tot ze versleten was en dan werd die kleding nog hermaakt als servet of tafelkleed. Het was een andere manier van consumeren.

In de schaapskooi komen de rokken aan bod. Tussen de rok en de

Afbeelding 3.

Afbeelding 4.

schort werd een 'moederkeszak' gedragen, eigenlijk de voorloper van de handtas.

Het weefgetrouw van 1860 was afkomstig uit Ulbeek. Men weefde er 36 meter stof mee voor nieuwe kledij in Bokrijk⁽⁵⁾.

5. Een historiserende kledij voor Bokrijk?

Conservator Marc Laenen, die Bokrijk beheerde van 1974 tot 1992, vroeg me op het einde van de jaren 1980 of het mogelijk was per hoeve of per ambacht een kledij te reconstrueren afhankelijk van de regio, de subregio en van de sociale status van de bewoner van de hoeve of van de beoefenaar van het ambacht. Het moest een historische kledij zijn, die per gebouw rekening hield met drie elementen:

1. De chronologie, bijvoorbeeld een 17de eeuwse kledij voor de bewoners van een 17de eeuws pachthof, een 18de eeuwse kledij bij 18de eeuwse meubelen
2. De streek, het geografische, bijvoorbeeld de streekdracht van de Voerstreek voor de bewoners van de hoeve uit Sint-Martens-Voeren
3. De sociale toestand, de rijkdom, de status van de bewoners, bijvoorbeeld een groot verschil in kledij tussen een keuterboer en een herenboer.

We gebruikten voor de reconstructies signalementen, schilderijen, tekeningen, foto's, originele stukken uit musea, historische documenten en vondsten uit de heimatliteratuur.

Het geheel werd hoeve per hoeve uitgewerkt en de zoekingsresultaten werden gepubliceerd in De Grote Ronde⁽⁶⁾. De kledijvoorstellen werden echter niet uitgevoerd, waarschijnlijk te duur.

6. Het BKRK (Bokrijk brandmerkt) Textiel-vakmanschap

Bokrijk wou de publieksbemiddelaars en de medewerkers een algemene, herkenbare en hedendaagse kleding geven. Men wou in 2018 geen historiserende kledij voor Bokrijk. Men deed hiervoor een beroep op modeontwerper Tim Van Steenberghe. Deze vertrok van de Collectie kleding in het Openluchtmuseum en haalde daar elementen uit. De kiel was typisch voor de man en de schort voor de vrouw. Daar bleef het blauw van over. 'Do you remember' was een knipooeg naar het verleden. Het verleden wordt herinnerd maar niet gekopieerd. Tim Van Steenberghe werd vakcurator voor BKRK Textiel. Hij wou een brug slaan tussen kleden vroeger en kleden nu. Met een historische achtergrond werd een hedendaagse toepassing gemaakt. Men wou een hedendaagse modelijn voor T-shirts, schorten en sweaters. Zeefdrukprints van iconografische beelden en motieven uit het verleden sieren de kledingstukken, verbonden door de slogan 'Do you remember'. Tim Van Steenberghe werd ook de unieke leverancier van de nieuwe kledij⁽⁷⁾.

Noten

- (1) F.SORBER. Streekdracht en plattelandskledij in Haspengouw anno 1913. De kledij van de living history in Bokrijk op punt gesteld - De bollenzakdoek voorbij. Uitgave Het Domein Bokrijk, 2018, p. 47-55.
- (2) H.VANDEBROEK. Vakmanschap met een verhaal. Historisch textiel in Bokrijk - De bollenzakdoek voorbij, p. 37-44.
- (3) A.HUYGHE. Over kledij, plattelandskledij, streekdracht, folklore en mode - De bollenzakdoek voorbij, p. 57-62.
- (4) V.WINDELS. Waarom Bokrijk? Modeontwerper Tim Van Steenberghe brandmerkt Bokrijk - De bollenzakdoek voorbij, p. 21-27.
- (5) L.PARADE. Biografie van een weefgetouw - De bollenzakdoek voorbij, p. 64-65.
- (6) H.VANNOPPEN. Het streekdrachtenonderzoek in Vlaanderen en in Europa is meer dan ooit relevant - De Grote Ronde, oktober-december 1990, p. 7-10 (Streekdrachten in de Kempen).
H.VANNOPPEN. De streekdrachten in de Zuiderkempen bijzonderlijk in Westerlo en omgeving - De Grote Ronde, april-juni 1990, p. 69.
H.VANNOPPEN. Limburgse streekdrachten in het Maasland, de Voerstreek en Haspengouw - De Grote Ronde, januari-maart 1992, p. 18-21.
H.VANNOPPEN. De streekdrachten in Brabant, in de Antwerpse en Oost-Vlaamse Polders, zonder het land van Waas en het Meetjesland te vergeten - De Grote Ronde, april-juni 1992, p. 6-9.
H.VANNOPPEN. Streekdrachten in West-Vlaanderen: de zeepolders, Veurne-Ambacht en Zuid-West-Vlaanderen, juli-september 1992, p. 11-13.
H.VANNOPPEN. De ambachtskledij in Vlaanderen - De Grote Ronde, oktober-december 1992, p. 7-9.
- (7) H.SCHOEFS en S. MERGEAY. Waarom Tim Van Steenberghe? Van een nieuwe kledijcollectie Bokrijk tot BKRK Textiel-De bollenzakdoek voorbij, p. 11-18.
V.WINDELS. Waarom Bokrijk? Modeontwerper Tim Van Steenberghe brandmerkt Bokrijk- De bollenzakdoek voorbij, p. 21-27.

Afbeeldingen

1. Het Hooghuis van Tessenderlo (Collectie Openluchtmuseum Bokrijk)
2. Karel Van den Broeck uit Heist-op-den-Berg met hoge faas zonder rode bollekens zakdoek (Foto J. Weyns)
3. Versleten kledingstukken: demitten broek uit de Zuiderkempen (Heemmuseum Die Swane Heist-op-den Berg)
4. Dorothea Nieuwlandt uit Lotenhulle met pijpjesmuts en omslagdoek werd 100 jaar (1782-1882) (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

Wegwijs op de IVV webstek - deel 3

Je persoonlijk toegang geeft je de mogelijkheid om een aantal publicaties en documenten af te laden. Wat kan er nu al en wat mag je in een later stadium verwachten ?

1. Aan de slag met je persoonlijke toegang

Eenmaal je bent aangemeld (zie het artikel in de vorige editie), verschijnt in het Gebruikersmenu een bijkomende link 'IVV - Bestanden'. Door op deze link te klikken, opent een nieuw venster 'Bestandsbrowser'.

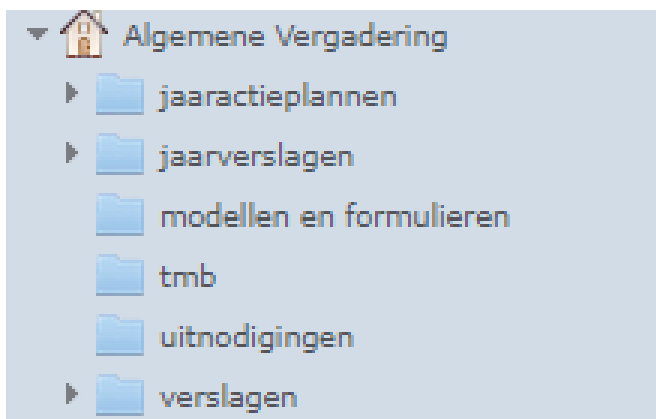
De beschikbare inhoud in dit venster hangt af van je rol of profiel. Leden zien meer dan abonnees, medewerkers zien andere mappen naargelang de werkgroep(en) waar ze deel van uitmaken, bestuursleden zien nog meer. Als abonnee zie je in het linkse venster op zijn minst de map 'web_toegang'. Als lid van de Algemene Vergadering van IVV, zie je ook de map 'algemene_vergadering'.

Gebruikersmenu

- [IVV - Bestanden](#)
- [Mijn account](#)
- [Uitloggen](#)

2. De map 'Algemene Vergadering'

Ben je als lid van IVV op zoek naar verslagen, formulieren, modellen, ... dan is dit de plaats om te zoeken. Per categorie en chronologisch gerangschikt, vind je hier al deze informatie.

3. De mappen per werkgroep

Voor elke werkgroep bestaat er in Bestandsbrowser een specifieke map. Deze mappen bevatten eveneens verslagen, formulieren en modellen die van toepassing zijn op deze werkgroep. Toegang wordt verleend op basis van deelname aan de activiteiten van elke werkgroep. Ben je bijvoorbeeld actief in de werkgroep Vlaams Dansarchief en de werkgroep Communicatie, zal je beide mappen zien.

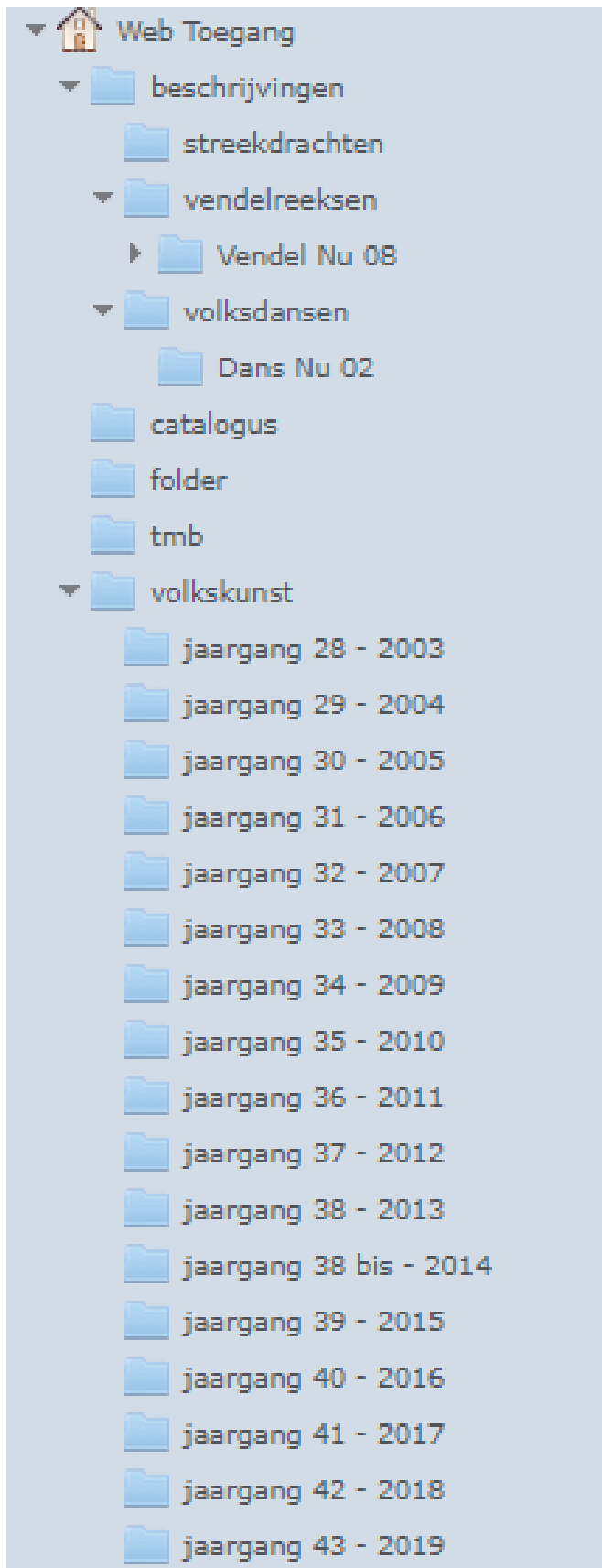

4. De map 'Web Toegang'

Deze map bevat alle bestanden die je kan afladen met je abonnement en is opgedeeld in vier categorieën: beschrijvingen, catalogus, folder en volkskunst.

Laten we beginnen met de laatste map: 'volkskunst'. Als abonnee kan je ALLE nummers van *Volkskunst*, die elektronisch beschikbaar, zijn afladen. Je vindt ze in mappen per jaargang. De oudste nummers dateren van 2003.

De mappen 'folder' en 'catalogus' bevatten de meest recente versie van deze documenten.

De map 'beschrijvingen' bevat publicaties en documenten die op dit ogenblik afgeladen kunnen worden. De inhoud van deze map wordt op tijd en stond aangevuld. De map 'beschrijvingen' is onderverdeeld in 'streekdrachten', 'vendelreeksen' en 'volksdansen'. In deze drie mappen bevinden zich de documenten en zijn er ook onderliggende mappen voor 'volledige bundels' zoals bijvoorbeeld 'Dans Nu 02' en 'Vendel Nu 08'.

5. Aanvullingen

Omdat het een heel werk is om documenten geschikt te maken voor publicatie, gaat er vaak een hele tijd over om publicaties en documenten te 'ontsluiten'. Ben je op zoek naar iets specifiek en vind je het niet terug, neem dan zeker contact met onze secretaris. Heel wat documenten zijn in het stadium 'bijna klaar' en kunnen op korte termijn voorrang krijgen om gefinaliseerd te worden.

Stefaan Haesen
voorzitter werkgroep Communicatie

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter) en Johan Lambrechts

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

ARCHIVEREN

Waar zijn we mee bezig ...

De werkgroep Archiveren werkt momenteel aan

- inventarisatie en overbrenging naar KADOC van het archief van Josee Elst
- deelname aan de ODIS ontmoetingsdag

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts, Hugo Bulterijst, Gert Laekeman en Lisette Luyckx

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

INTERVIEW

Zwaarddans in Vlaanderen

Maandagavond 20 mei. We bellen aan ten huize Dewachter. Marc woont in een nieuwe wijk. 'Ze is gebouwd op de terreinen van de vroegere Stekense tichelbakkerijen aan de kleiputten van Stekene' vertelt Gert me. De kleiputten van Stekene... er rinkelt een belletje. Werd hier vroeger geen motorcross georganiseerd? En verongelukte hier René Baeten niet? Al ben ik geen fan van gemotoriseerde sporten, toch herinner ik me dat nog zeer goed. Ik zocht het even op, en inderdaad, dat was in 1960. Eigenaardig toch hoe sommige gebeurtenissen je heel lang bijblijven. Bijna 20 jaar later, eind jaren zeventig, stopte men met de uitbating van de kleiputten. De natuur kreeg hier vrij spel. Het landschap werd beschermd. Onder het motto 'de natuur is er voor iedereen' werden wandelwegen aangelegd. Het is er rustig nu, en groen. Aangenaam om wonen.

Ik ben echter niet in Stekene om over sport of industrie te praten. Wel over dansen. Op de achtergrond speelt de TV. Enkele oude filmkes van De Lange Wapper. Volksdansen en zwaarddansen. Mooie muziek. De sfeer is onmiddellijk gezet. Tussen de dansers herken ik Renaat Van Craenenbroeck. Ik zal nog veel over hem horen spreken die namiddag.

Ten huize Dewachter

'Hoe kwam jij bij de volksdans terecht?'. Geen originele, maar toch een praktische vraag om een gesprek over volkskunst te beginnen. Zoals bij zovelen onder ons kreeg Marc volksdans ingelepeld met de moedermelk. 'Onze Marc goed en graag leren volksdansen, daar maak ik een erezaak van' moet moeder Dewachter gedacht hebben. En zo komt Marc van jongs af aan terecht bij het Vlammekke. Ze nam de 15-jarige Marc mee naar Godevaart. Een jaar later reed ze met hem wekelijks vanuit Antwerpen naar Stekene, naar Reintje Vos. Met Reintje Vos gaat hij later voor het eerst mee naar een buitenlands festival, naar Zuid Afrika, niet bij de deur.

Bij de zeescouts leert hij een zielsgenoot kennen. Ook iemand met een passie voor de volksdans. Deze overtuigt hem helemaal, op een 'gezonde' manier. 'Bij een volksdansgroep ontmoet je meisjes, je kan zelfs met hen dansen.' In de jaren vijftig, zestig van vorige eeuw was het niet evident om meisjes te ontmoeten.

De familie Dewachter was ook bevriend met de familie Van Craenenbroeck. En dan komt Renaat weer op de proppen. Beter dan wie ook kon Renaat jonge mensen begeistere. Wekelijks neemt hij Marc urenlang 'onder handen'. Alleen, zonder andere dansers. Ze dansen samen, opnieuw en opnieuw en opnieuw... nu eens als jongen, dan als meisje. Een goede danser moet zijn partner aanvoelen en begrijpen. Marc 'ondergaat geestdriftig' de militaire tucht van Renaat. Renaat wil immers de volmaaktheid. Hij is streng voor zichzelf, streng voor de anderen. En de beloning hiervoor: Marc leert en kan walsen, hij heeft de mazurka onder de knie, ook de schottisch en de polka... 'Proficiat, nu kan je elke vorm van dansen aan' beweert Renaat. Hij leert hem nog meer. Een verzorgde houding tijdens het dansen, hoffelijkheid tegenover je partner en... interesse voor de geschiedenis van de dans in onze streken en elders.

Zo komt er op zeker ogenblik een nieuwe wending

Detail van Breughels schilderij: Sint-Joriskermis

in hun dansinteresses. Renaat ontdekte, vroeger al, dat er in Vlaanderen in de 15de en 16de eeuw een rijke traditie van zwaarddansen bestond. De oudste vermelding dateert van 1389 uit Brugge. Het kaartje hieronder toont duidelijk aan waar er in onze gewesten zwaarddansen uitgevoerd werden.

Zwaarddansgilden in onze gewesten in de 15de en 16de eeuw

In Antwerpen ziet Renaat in de nabijheid van den Beerschot een oude ets van Hieronymus Cock. Zwaarddancers! Gebaseerd op Sint-Joriskermis, een schilderij van Pieter Breughel. De interesse van Van Craenenbroeck wordt een obsessie. Hij wil deze dans absoluut reconstrueren. In 1970 wordt de dans weer voor de eerste maal gedanst in Antwerpen. Door de dansgroep 'De Lange Wapper'. Elk jaar opnieuw, ononderbroken, ongeacht het weer. Met halfvasten, aan de kathedraal, juist zoals in de middeleeuwen. Waarom halfvasten? In Antwerpen was er geen Carnavalviering, wel een halfvastenviering. In 1970 was Marc er echter niet bij. Zijn naam staat voor de eerste keer tussen de dansers in 1984. Wie er in 1970 wel bij was, maar als muzikant: Wannes Vandevelde.

Marc wordt ouder en er moet brood op de planken komen. Hij gaat werken. Hij reist hiervoor door gans Vlaanderen. Maar gedaan met dansen? Helemaal niet! De microbe van de dans, en dan vooral de zwaarddans, heeft hem te pakken. Zijn enthousiasme hiervoor blijkt duidelijk uit ons gesprek. Het is een plezier om hem te horen vertellen over de dans in Antwerpen, in Vlaanderen, in Europa. De traditionele Antwerpse zwaarddans wordt door 11 mannen uitgevoerd. Ze zijn gekleed in witte kledij met een riem van bellen rond de knieën en rond het middel. De dansers worden steeds begeleid door den nar en het "paard". De nar stelt een zotskap voor als tegenpool van de ernstige dansers. Hij wordt hierom gedood op het einde van de dans. Het paard wordt bereiden door de champetter die de moordenaar moet vangen. Beiden zorgen een beetje voor de komische noot in de zeer ernstige zwaarddans die ongeveer 25 minuten duurt. Ernstig? In een zwaarddans is het de dansers verboden te lachen tijdens de uitvoering. Wat een verschil met onze normale volksdansen.

Dit jaar werd de traditionele Antwerpse Zwaarddans voor de vijftigste keer uitgevoerd. Je kan hem bekijken op Youtube. Je ziet natuurlijk Lange Wapper. Maar er is heel wat meer: Schotten dansen met hun zwaarden op de grond. Bij de Basken ontbreken de typische balletpassen niet. Nederlanders dansen op klompen. Deze geven de maat van de dans aan. De oudste onder hen: 80 jaar. Frans Vlaanderen valt op met een zwaarddans uit Duinkerken, een creatie van Renaat Van Craenenbroeck. Ook blijkt de toekomst van de zwaarddansen verzekerd: Lange Wapper danst met een groep jongeren. De jongste... 5 jaar. En zelfs in die ernstige oude traditie van de zwaarddansers komt er vernieuwing: de rood-witte dames van Lange Wapper brengen een glimlach in de dans.

De Trawantel kan natuurlijk niet in het gesprek ontbreken. Hij kwam aan bod in het VRT-programma 'Iedereen beroemd'. Hoe, daar zijn de meningen over verdeeld: oppervlakkig, plezierig, populair, sensatiezoekend. Maar de achtergrond van het programma was ernstig en goed. 'Geschiedkundige' Gert Laekeman vertelde er dat de trawantel uit Westerlo een van de oudste dansen in West-Europa is. Hij zou behoren tot de Germaanse zwaarddansen beschreven door Tacitus in de tweede eeuw na Christus: een rituele dans waarbij naakte jonge mannen opgenomen werden in de hechte kring van andere mannen die het zwaard hanteerden. De zwaarden werden pas heel wat later stokken omdat de overheden wantrouwig stonden tegenover zwaarden. Benieuwd naar het programma? Surf naar de IVV-website.

De namiddag vliegt voorbij. Ik vraag Marc wat hij zo mooi en intrigerend vindt aan de zwaarddansen. En zo komen we terug bij het begin van het artikel: de motorcross. 'Ik ben bij een motorclub', zegt hij. 'Daar ben je motorrijder, geen dokter, geen professor, geen arbeider. Ontmoet je, waar ook in Europa, zwaarddansers, dan ben je zwaarddanser, geen dokter, geen professor, geen arbeider'.

Mooi is dat. Maar is dat niet zo voor al onze volkskunstfacetten: de dans, de muziek, het vendelen?

En de zwaarddansen zelf? Een Antwerpse weerspreuk zegt: als de witte mannekes gedanst hebben, is het schoon weer op komst! Dat vertelt Renaat Van Craenenbroeck zelf in zijn boekje uit 1985 'De Antwerpse zwaarddans'.

Johan Lambrechts

Lange Wapper: Halfvasten aan de kathedraal in Antwerpen

Christina de Wonderbare van Sint-Truiden.

Hoe een dubbeltje rollen kan. Als vervolg op het artikel 'tradities: zegen of doodzonde' uit vorige 'Volkskunst', was ik op zoek naar volksverhalen en tradities rondom Vlaamse heiligen die tussen Pinksteren en september vereerd worden. Tot mijn grote verbazing vond ik in Australië een moderne popsong over een vergeten Vlaamse heilige...

In deze periode worden er heel veel gevierd. Bekende en minder bekende. Pater Damiaan is een van hen. Verder zijn er Aleydis van Schaarbeek en Lutgardis van Tongeren, de patrones van Vlaanderen en Tongeren, van de Vlaamse Beweging, van de Vlaamse Taal en Letteren. Haar feestdag wordt nog steeds gevierd op 16 juni. Zij vroeg in haar gebeden geen Frans te moeten leren. De kennis van het Frans was immers nodig om abdis van een klooster in Wallonië te worden. Nederig als ze was, weigerde zij deze taak te aanvaarden.

In juni worden ook nog Alena van Vorst en Godelieve van Gistel vereerd. Juli is dan precies de maand van de Limburgse heiligen: Landrada van Munsterbilzen, Amandina van Schakkebroek. Als we Maubeuge voor één keer bij Frans-Vlaanderen kunnen inlijven, nemen we er ook nog Amelberga bij. In september tenslotte viert Anderlecht kermis: voor Sint Guido.

Maar keren we terug naar Limburg en juli: 24 juli is de feestdag van een wel zeer speciale heilige. De manier waarop ik haar leerde kennen is een verhaal apart. 'Hoe je via een Australische popsong bij een Limburgs herderinnetje uit de twaalfde eeuw terecht komt', zou de titel van een spannend boek kunnen zijn.

Toevallig stootte ik op het lied 'Christina the Astonishing'. Geschreven en gezongen door Nick Cave, zanger, tekstschrijver, acteur...

*Christina the Astonishing
Lived a long time ago
She was stricken with a seizure
At the age of twenty-two*

*They took her body in a coffin
To a tiny church in Liege
Where she sprang up from the coffin
Just after the Agnus Dei*

Ja, je leest het goed. Zo begint Nick Cave's liedje 'The astonishing Christina', Christina de wonderbare.

Strofe per strofe vertelt hij over het leven van deze tijdgenote van onze Vlaamse patrones, Lutgardis van Tongeren. Een wonderbaar leven, dat aan alle voorwaarden voldoet om een echt volksverhaal te zijn. Kwelgeesten, kommer en kwel, mysterieuze gebeurtenissen... alles hoort er bij. 'Allemaal echt waare gebeurd' zou Stefaan Top zeggen. Cave bezingt verschillende vreemde verschijnselen uit het leven van Christina.

Hij vertelt er wel niet bij dat ze in Brustem nabij Sint-Truiden geboren werd in 1150. Zij leidde na de dood van haar ouders het leven van een gewone, onopvallende gelovige jonge vrouw, een herderin. Niets wees er op dat zij zeer bewogen tijden zou beleven.

Zij stierf zeer jong. '22 jaar' zingt Nick Cave. '32 jaar' schrijft Jo Claes in 'Sanctus, meer dan 500 heiligen herkennen'.⁽¹⁾

Tijdens de uitvaartdienst stond haar lijk opgebaard in het midden van de kerk. Dat was de gewoonte in die tijd. Maar na het Agnus Dei richtte haar lichaam zich op en vloog zij als een vogel omhoog naar de balken in de zoldering van de kerk. Daar bleef ze tot op het einde van de mis. Dan gebod de priester haar streng naar beneden te komen. Met haar zussen keerde zij dan naar huis terug. Toen zij wat later op verhaal gekomen was, drongen vrienden en kennissen er bij haar op aan om te vertellen wat zij gezien en doorstaan had. Dit was geen opbeurend verhaal. Zij beschreef in geuren en kleuren de vreselijke folteringen die ons in het vagevuur misschien te wachten staan.

Vanaf dan begon voor Christina een zwerftocht. Ze trok zich terug in de wildernis. Ze wilde, net zoals de monniken in de woestijn, een leven van bezinning en vasten leiden. Soms zag men haar op torenspitsen en molenwieken.

Cristina, de wonderbare

(1) Sanctus, meer dan 500 heiligen herkennen, Jo Claes e.a, Davidsfonds Leuven, 2002, pag.274.

Ze was immuun voor kou en hitte. In de winter zwom zij over rivieren, ze verbrandde zich niet aan vuur. Ze was broodmager en hield zich in leven met de dagelijkse eucharistie. 'Wereldvreemd', zeggen de mensen dan. 'Zij is niet normaal en is zeker bezeten door de duivel'. Zij werd opgesloten, maar wist telkens te ontkomen.⁽²⁾

Nick Cave zingt het zo:

*She soared up to the rafters
Perched on a beam up there
Cried "The stink of human sin
Is more than I can bear"*

*Christina the Astonishing
Was the most astonishing of all
She prayed balanced on a hurdle
Or curled up into a ball*

*She fled to remote places
Climbed towers and trees and walls
To escape the stench of human corruption
Into an oven she did crawl*

*O Christina the Astonishing
Behaved in a terrifying way
She would run wildly through the streets
Jump in the Meuse and swim away*

*O Christina the Astonishing
Behaved in terrifying manner
Died at the age of seventy-four
In the convent of St Anna.*

Volgens de overlevering stierf zij driemaal. Dat blijkt echter niet uit het liedje van Cave. Op het einde van haar leven, verzorgde zij een zieke zuster Beatrijs. In die periode overleed Christina, voor de tweede keer. Maar omdat Beatrijs zonder verzorging achterbleef, keerde Christina, voor de tweede keer, tot het leven terug. Christina bleef de zieke zuster verplegen tot aan haar dood. Pas nadien stierf ze, voor de derde keer en –zo zegt de legende– nu om voorgoed in het eeuwige leven te worden opgenomen. Dit op 24 juli 1224 ⁽³⁾.

Ze was een zeer populaire heilige in de middeleeuwen en zij werd vereerd in heel Europa. Van deze verering schiet op dit ogenblik niet veel meer over. Behalve dan misschien in Australië. Waarom Cave dit lied schreef, daar heb ik het raden naar. Het is echter niet de enige keer dat hij in zijn liederen christelijke thema's aanboorde. Toen zijn 15-jarige zoon door een ongeval om het leven kwam, schreef hij het lied 'Jesus alone'. Zou het kunnen dat de zanger via dit lied in zijn binnenste toch hoopt en gelooft dat zijn gestorven zoon zoals Jezus ook zal verrijzen en ooit ergens zijn vader opwacht?

Mijn dochter Els is een grote fan van Nick Cave. Zij beweert steevast dat Cave het mooiste liefdesliedje ooit schreef. 'Into My Arms' is de titel. 'En papa, hierin gaat het ook over diepere gevoelens en religieuze verschillen die door 'the divinity of love' overheerst worden.

*I don't believe in the existence of angels
But looking at you
I wonder if that's true
If I did I would summon them together
And ask them to watch over you.*

Maar nu wijk ik wel helemaal af van mijn thema over de Vlaamse volksverhalen en legenden. In deze wondere wereld is het van Australië naar Vlaanderen echter maar een kleine stap.

Christina was een herderinnetje. Niet te verwonderen dat zij aanroepen wordt tegen pest en infectieziekten. Zou anorexia daar nu ook bij horen?

Tussen de 70.000 verhalen van de Vlaamse Volksverhalenbank vond ik niets terug over Christina. Wel over

(2) Heiligen en tradities in Vlaanderen, lente en zomer, Hans Geybels (red.), Davidsfonds Leuven, 2017, pag.73.

(3) Heiligen en tradities in Vlaanderen, lente en zomer, Hans Geybels (red.), Davidsfonds Leuven, 2017, pag.73.

Nick Cave

mysterieuze genezingen van deze ziektes. Onze vroegere dorpsdokter – 103 wordt hij dit jaar, maar nog steeds zeer fit – zegt nog altijd dat heiligen, paters en pastoors zijn grootste concurrenten waren in de beginperiode van zijn loopbaan. Dat waren niet de collega's uit Rotselaar, Wezemaal en Werchter. Een voorbeeld hiervan is het volgende verhaal, het werd opgetekend in Ieper. Let niet op de stijl, het is letterlijk weergegeven zoals een oudere gepensioneerde bediende het vertelde:

'Een zestal jaren geleden telefoneerden ze ons van Frankrijk, 't was een boer. Een van zijn beesten, een koe was erg ziek. Hij had de veterinaire geroepen en die zou een piqûre geven. Maar dat ging niet. 't Bloed was zodanig dik dat er geen piqûre door kon. 'Elle est foutue' zei hij, en doe ze vlug van de andere dieren weg uit gevaar voor besmetting. De boer, na lang aandringen, kon bekomen dat de veearts 's anderendaags zou terugkeren. De veearts wilde eigenlijk niet omdat het nutteloos was, maar hij zou het toch doen. Als de veearts weg was, telefoneerde de boer ons en we beloofden voor hem te willen bidden. De boer ging onmiddellijk weer naar huis en de koewachter stond hem al op te wachten. 'Venez une fois' zei hij, 'elle mange déjà. De boer stond verstomd! 's Avonds nog kwam de veterinaire en die kon zijn ogen niet geloven. 'mais ce n'est pas possible', zei hij. De boer expliqueerde hem alles en al wat de veterinaire kon zeggen was 'Eh bien, ces pères là, ce sont des formidables concurrents!'⁽⁴⁾

Johan Lambrechts

(4) Op verhaal komen, West-Vlaams sagenboek, Stefaan Top, Davidsfonds Literair, 2005, pag 136

INTERNATIONAAL

UNESCO Vlaanderen treedt naar buiten

Het Instituut voor Vlaamse Volkskunst is erkend als expertisecentrum door UNESCO. Om de vier jaar moeten erkende organisaties een geactualiseerd dossier indienen. Op basis van dat dossier beslist het Intergouvernementeel Comité voor Behoud van Cultureel Erfgoed of de erkenning gehandhaafd blijft. UNESCO heeft ook een Vlaamse UNESCO Commissie. Deze Commissie organiseerde een studiedag op vrijdag 17 mei 2019. IVV was erbij, keek en luisterde.

De organisatoren waren overweldigd door het grote aantal intekenaars voor de werksessie in de voormiddag met als onderwerp de UNESCO-conventie 2005 over culturele diversiteit. Om het geheel werkbaar te houden, moest de deelname noodgedwongen beperkt blijven tot wie betrokken was geweest bij het tot stand komen van en rapporteren over deze conventie. Maar geen nood: IVV kon aansluiten vanaf het middaguur. Plaats van bijeenkomst was het Mechelse stadhuis, meteen een voorbeeld van onroerend cultureel erfgoed.

In 1962 werd de monumentensite van Aboe Simbel in de Nijlvallei bedreigd door de aanleg van een stuwdam. De verontwaardiging over het mogelijk verdwijnen van reusachtige historische beeldhouwwerken was groot. Uiteindelijk werden ze stuk voor stuk afgebroken om op een veiliger plaats opnieuw te worden opgebouwd. Het besef dat overal ter wereld waardevol immaterieel erfgoed moet beschermd worden, leidde tot de Conventie over Onroerend Cultureel Erfgoed in 1972. Momenteel werden 1092 sites en monumenten opgenomen in de lijst van werelderfgoed in 167 landen. In Vlaanderen hebben we bijvoorbeeld Brugge, het Museum Plantijn Moretus in Antwerpen en het bosreservaat Joseph Zwaenepoel in het Zoniënwoud. De Conventie Immaterieel Cultureel Erfgoed zag het levenslicht in 2003 en werd geratificeerd in België in 2006. Waardevolle gewoonten en tradities kunnen worden opgenomen. Er bestaat een Vlaamse inventaris van immaterieel cultureel erfgoed en een UNESCO inventaris. Onlangs kwam de Karnaval van Aalst nog in het nieuws naar aanleiding van een bepaalde praalwagen waaraan de Joodse gemeenschap aanstoot nam. UNESCO zet in op zorg dragen, beoefenen en verspreiden. In 2005 werd een Conventie Culturele Diversiteit geconcipieerd. Deze werd van kracht in België in 2013. Ook hier spelen beleven en verspreiden een belangrijke rol.

Tijdens een panelgesprek maakten we kennis met enkele interessante erfgoed initiatieven. Michael De Cock (artistiek directeur van KVS Brussel) mocht 500 jaar Ommeganck in Brussel regisseren. Luc Rombouts (Stadsbeiaardier van Leuven en Tienen) brak een lans voor de beiaardcultuur in Vlaanderen, beiaardcultuur die in 2010 zijn 500ste verjaardag vierde. De beiaardcultuur behoort met recht en reden tot het immaterieel cultureel erfgoed, want de beiaard zou voor het eerst in Oudenaarde geklonken hebben in 1510. Cor Van Isterdael (coördinator van de Erfgoedcel Noorderkempen) wijdde uit over de problematiek van begijnhoven, meer bepaald dat van Turnhout en Hoogstraten. Er moet in de toekomst een maatschappelijk financieel draagvlak gevonden worden om deze monumenten van onroerend cultureel erfgoed in degelijke staat te houden.

De dag werd afgesloten met enkele plenaire voordrachten. Prof. Dr. Em. Marc Vervenne is voorzitter van de

Vlaams Unesco Commissie⁽¹⁾. Hij belichtte de rol van UNESCO Vlaanderen. Wanneer tradities, feesten, dansen, rituelen, verhalen, ambachten en geneeswijzen op de 'Lijst van het immaterieel cultureel erfgoed dat dringend borging nodig heeft' komen te staan, kan dat een hefboom zijn om internationale hulp te vinden en maatregelen te nemen voor hun behoud. Maurice de Greef is UNESCO-leerstoelhouder aan de VUB⁽²⁾. Hij hield een pleidooi voor leren als fundament voor realisatie van duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Hij stelde Finland als uniek voorbeeld van een land waar 55% van de bevolking diverse cursussen volgt voor permanente vorming. De Finnen zijn hiermee de best geïnstrueerde mensen ter wereld. Jorijn Neyrinck is coördinator van de Werkplaats Immaterieel Erfgoed. Zij belichtte initiatieven van het maatschappelijk middenveld rond immaterieel erfgoed. Om haar visie te realiseren, zet Werkplaats Immaterieel Erfgoed zich in voor al wie rond immaterieel erfgoed in de weer is. En mét al wie er mee de schouders onder zet, in de erfgoedsector en ver daarbuiten. Om met een open en ontwikkelingsgerichte houding mee te zorgen voor later. Maar ook om actualisering, kruisbestuiving en intercultureel leren en delen te stimuleren. Én om de kracht van verbindingen en ontmoetingen vanuit immaterieel erfgoed volop te laten werken⁽³⁾. Vincent Van Ryssegem werkt mee aan het programma Mens & Biosfeerprogramma in het UNESCO-kantoor in Parijs. Het gaat hier over een in 1971 opgezet programma van UNESCO, met als doel "nieuwe wetenschappelijke kennis voor een evenwichtige relatie tussen de mens en zijn natuurlijke leefomgeving" op te doen. In het programma is een netwerk van biosfeerreservaten opgenomen. Ze komen overeen met natuurervoederen, maar laten ook culturele elementen zien. De gebieden worden op een duurzame manier ontwikkeld en de beschermingsmaatregelen worden op een traditionele wijze uitgevoerd. De interactie tussen de mens en de natuur en de ontwikkeling van het gebied staan hierin centraal⁽⁴⁾.

Prof. Dr. Em. Marc Vervenne, voorzitter van de Vlaamse UNESCO Commissie en erector KULeuven, in gesprek met Gert Laekeman.

Wat nemen we mee naar huis na de instructieve namiddag? UNESCO is een thuishaven voor een brede waaier van cultureel erfgoed. Hierbij horen zeker verschillende aspecten van onze IVV-werking, zoals volksdans en -muziek, vendelspel, traditionele klederdrachten, ambachten, volksgebruiken en -verhalen. IVV kan belangrijke bijdragen leveren binnen de UNESCO invloedssfeer. Het was meteen een aangename kennismaking met UNESCO Vlaanderen.

Auteurs: Gert Laekeman (tekst) en Hugo Bulterijst (foto)

(1) <https://www.unesco.be/nl/vlaamse-commissie> (geraadpleegd op 29 mei 2019)

(2) [https://www.vub.ac.be/leerstoel/unesco-volwasseneducatie#unesco-leerstoel-\(nl\)](https://www.vub.ac.be/leerstoel/unesco-volwasseneducatie#unesco-leerstoel-(nl)) (geraadpleegd op 29 mei 2019).

(3) <https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be/> (geraadpleegd op 29 mei 2019).

(4) https://nl.wikipedia.org/wiki/Mens-_en_Biosfeerprogramma (geraadpleegd op 29 mei 2019).

ADVERTENTIE

Kantklosjes Houtdraaiwerk Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18
www.bobbins.be jan@bobbins.be
<https://www.facebook.com/jandemaertelaerebvba/>

VERSLAGEN

Paasfeesten Leuven: ... de rederij moet spare ...

Met de Paasfeesten bij Leuven de spits af wat festivals betreft. Ook dit jaar was de festivalvoorstelling op maandag 22 april jl. een reis naar de Petermannenstad waard. Het ging over de 45ste editie met vijf buitenlandse en drie Leuvense groepen. We laten de foto's spreken.

Volkskunstgroep Reuzegom is de ouderdomsdeken in het gebeuren. De groep viert zijn 75-jarig bestaan met een jubileumvoorstelling op 2 mei 2020. Het optreden was gebouwd rond de vooravond van de dreigende eerste wereldoorlog in de haven van Antwerpen. Het werd een mengeling van dans, choreografie en toneel. Dat alles omspannen met de prachtige muziek van Wannes Van de Velde, onder andere zijn indringende weergave van 'E schip' (1976):

*... Nau drijf et stil onder de maan
gevangen in de bare
der is mor iène lantêrel aan
de rederij moet spare ...*

Foto: de bezorgde vrouwen van Reuzegom.

Met Rozemarijntje (sinds 1990) stonden de jongste dansers op het podium. We zagen een spontaan en ongecompliceerd optreden, begeleid door een orkest bestaande uit blokfluit, violen, contrabas en accordeon.

Foto: jonge rozemarijntjes in actie.

Uit Nederland kwam het Dansensemble Phoenix. De jonge dansers van Phoenix vertolkten dansen uit een internationaal repertoire. Voor hun optreden in Leuven hielden ze het bij dansen uit de lage landen, kaderend in

het programma "Op zee en aan wal". Hierbij herkennen we geregeld Vlaamse volksmuziek als drijvende motor.

Foto: enkele paren van Phoenix.

De leden van de dansgroep uit Naoussa wonen op het Griekse eiland Paros, een van de cycladen eilanden. De groep Naoussa Paros is actief sedert 1988. Ze bracht authentieke dansen uit heel Griekenland. De begeleidende muzikanten waren meegekomen uit Rhodos. Naast viool en luit hanteerden ze ook de toublerleki, een Griekse handtrom.

Foto: meisjes van Naoussa Paros in rijdans.

Kinderfolklore ensemble Cindruska uit Slowakije koestert de folklore en tradities van de Liptov-regio. De ouders van de huidige dansers namen het initiatief om de kindergroep te starten in 2008. Ouders en kinderen blijven ook nu nog samenwerken: de kinderen op het podium, de ouders achter de schermen.

Foto: jonge dansers van Cindruska in kleurrijke kledij

De Finse groep Motora reisde vanuit Joensuu naar Leuven. Joensuu ligt in Noord-Karelië, in het Oosten van Finland. Karelië strekt zich uit over zowel Fins als Russisch grondgebied. Russische invloed was duidelijk merkbaar in dans en muziek, met name via het krachtige ritme en tempo.

Foto: Dansers van Motora geconfronteerd met de woudgodin.

Volksdansgroep 't Havermeuleke dankt zijn naam aan de gelijknamige Vlaamse gemeenschapsdans die ook als onderlinge begroetingsdans kan functioneren. De groep vertolkt voornamelijk traditionele en nieuw gecreëerde Vlaamse dansen sedert zijn oprichting in 1976. Het deed deugd te mogen genieten van mooi vertolkte dansen zoals de Holleblokkendans, de Klompenmazurka en Draden Spinnen. 't Havermeuleke bewees dat het best mogelijk is een heerlijke vertoning op te bouwen met een 'klassiek' Vlaams dansrepertoire!

Foto: 't Havermeuleke danst de Klompenmazurka.

De Landes in Zuidwest Frankrijk telt meer dan 850 dansers verdeeld over 17 groepen. Ze zijn gegroepeerd in de Fédération des Groupes Folkloriques Landais (FGFL). De federatie faciliteert contacten tussen groepen om ervaring uit te wisselen rond choreografie, dansen en materiaal. De groep Amicale des Groupes Folkloriques Landais imponeerde door het uitvoeren van onstuimige dansen op stelten, waarin ook de meisjes zich niet onbetuigd lieten.

Foto: meisjes en jongens uit de Landes op hoge stelten.

Het festival op tweede paasdag charmeerde onder andere door het programmeren van uitsluitend Europese groepen. Hiermee werd bewezen dat er in Europa voldoende culturele diversiteit bestaat om de toeschouwers een gehele namiddag te boeien. Proficiat aan Nico, zijn uitgebreide ploeg werkpaarden, de gastgezinnen, alle optredende groepen en allen die bijdroegen tot het welslagen van de Paasfeesten.

Foto: ook het jonge volkje keek geboeid toe.

Gert Laekeman
Ooggetuige

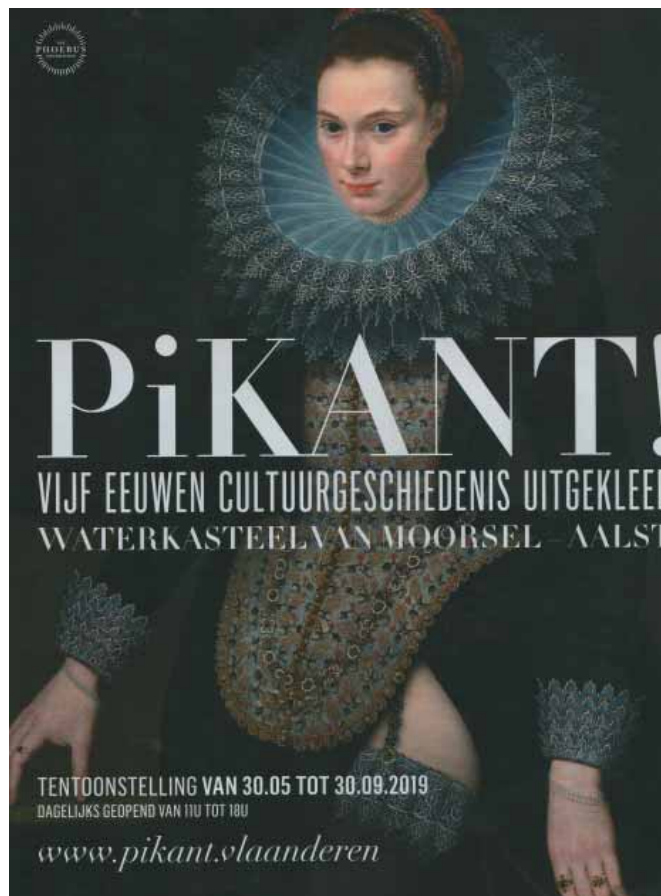

De expo 'Pi-kant' in Moorsel geeft een beeld van vijf eeuwen kant in Vlaanderen

Dr. Henri Vannoppen

1. Het waterkasteel van Moorsel

Moorsel is een deelgemeente van Aalst. De abdij van Affligem was in deze gemeente één van de grootste grondbezitters. Abt Karel de Croÿ van Affligem, bisschop van Doornik, liet op één van de abdijsdomeinen tussen 1521 en 1526 het nog aanwezige waterkasteel bouwen. Zijn broer Willem de Croÿ was kardinaal en aartsbisschop van Toledo. Het waterkasteel van Moorsel is een vierledig kasteel met oorspronkelijk vier hoektorens, waarvan er drie overgebleven zijn, gebouwd in renaissancestijl. Karel de Croÿ werd er opgevolgd door zijn zoon Jacob de Croÿ. In 1654 kwam het in handen van de Graven van Hoorne. In 1636 werd het verkocht aan Don Cayro, die van Moorsel een baronie maakte. Later werd het kasteel eigendom van de familie van der Noot. Baron Antoon-Joseph van der Noot (Brussel 1807-Moorsel 1891) was burgemeester van Moorsel van 1831 tot 1848. Zijn zoon Baron Alexander-Antoon van der Noot was burgemeester van Moorsel van 1895 tot 1900. Sedert 1982 is het waterkasteel het buitenverblijf van Willy Michiels⁽¹⁾. Vanuit het dorpscentrum bereikt men via een dreef het waterkasteel. Links heeft men de orangerie waar de expo 'Pi-kant' van 30 mei 2019 tot 30 september 2019 plaatst heeft. De expo is het werk van The Phoebus Foundation' van Fernand Huts. We gingen er op bezoek op 5 juni 2019 voor de Streekdrachtencommissie van IVV.

Afbeelding 1.

2. Met de Heilige Gudula van Brussel naar de Sint-Martinuskerk en de Sint-Gudulakapel van Moorsel

Moorsel in de Faluintjesstreek is verbonden met de Heilige Gudula. Twee gebouwen, die ook gebruikt werden in het kader van deze expo herinneren aan haar. Eerst de kerk van Moorsel. De Sint-Martinuskerk van Moorsel verving de Sacramentskapel, waar Sint-Gudula in de 7de eeuw kwam bidden. De westertoren is van de 13de eeuw. Vervolgens de laatgotische Sint-Gudulakapel op het Dorpsplein, gebouwd in Meldertse zandsteen. Negen schilderijen in deze kapel beelden het leven van de Heilige Gudula uit. Het beeld van Sint-Gudula is 18de eeuws⁽²⁾.

De Heilige Goedele of Gudula van Brussel werd geboren na 646 als één van de kinderen van Graaf Witger, Heer van Hamme bij Wemmel, en zijn vrouw Amalberga. Haar moeder vertrouwde haar voor haar opleiding toe aan de Heilige Gertrudis, Gudula's peettante en abdis van een klooster in Nijvel. Het was voor die tijd heel bijzonder dat

een meisje zo'n gedegen opleiding kreeg. Ze keerde later terug naar Hamme waar ze stierf in 712. Elke morgen, bij het kraaien van de haan, ging ze op weg naar de kerk van Moorsel. Daarmee hangt ook de volgende legende samen: "Toen ze zo weer eens op weg was naar de kerk, werd haar lantaarn uitgeblazen. Dat was het werk van de duivel. Vuur maken was een tijdrovende zaak. Zij bad tot God, en de lamp ging vanzelf weer branden". Hertog Karel van Lotharingen liet haar relieken overbrengen naar de Sint-Gorikskerk in Brussel en in 1047 liet Graaf Lambrecht haar gebeente opbaren in de Sint-Michielskerk. Tijdens de beeldenstorm gingen deze relieken verloren. Moorsel is dankzij het levensverhaal van de heilige bekend sinds de donkere middeleeuwen. Haar feestdag is 8 januari. In Brussel kwam ook de kathedraal van St.-Michiel en Sint Goedele. Daar bewaart men de tanden van de H.-Gudula. In de kerk van Eibingen bij Rudesheim bewaart men al sinds de 12de eeuw de schedel van de heilige. Deze relikwie werd geschonken aan de Duitse mystica Hildegard van Bingen. Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat de tanden van de heilige die men te Brussel bewaart, perfect passen bij de schedel die zich te Eibingen bevindt.

3. Wat is kant?

Kant is een zelfstandig opengewerkt weefsel dat vervaardigd wordt met op klossen gewonden garen (kloskant) of met naald en draad (naaldkant) Kloskant is een combinatie van de weef-en vlechttechniek. Het dradenspel met klosjes door elkaar geweven, wordt door middel van spelden op een kussen samengehouden. Naaldkant wordt geborduurd op een dradenraster en de voorlopige ondergrond wordt na afwerking verwijderd. In Vlaanderen waren zowel kloskant als naaldkant populair⁽³⁾.

4. Het gebruik van kant

De expo 'Pi-Kant' geeft een prachtig overzicht van het gebruik van kant in de levenskrans. Het doopkleed was uit kant gemaakt. Het was soms gemaakt uit de trouwjurk van moeder. In de 18de eeuw waren het doopkleedjes met een kort bovenstuk en een lange sleep. In de winter waren er nog een doopmanteltje en een mutsje bij om het kind warm te houden⁽⁴⁾.

Bij het huwelijk werd kant gebruikt voor het bruidskleed en de bruidssluier. Anna van Hannover, dochter van Koning Georges II van Engeland, huwde in 1734 in Londen stadhouder Willem IV, Prins van Oranje en Vorst van Oranje-Nassau en dat in zilverbrokaat. Infante Maria-Theresia (1882-1912), zuster van Koning Alfons XIII van Spanje huwde in 1906 Prins Ferdinand van Beieren (1884-1958)⁽⁵⁾. De bruid droeg bij haar huwelijk een bruidsluier in Brusselse applicatiekant. De rijkere decoratie was uitgewerkt in bloemenmotief⁽⁶⁾.

Ook de geestelijkheid maakte gebruik van kant. Ze waren zowel de producenten als de consumenten. Het begijnhof Mechelen overleefde door kant te maken. Tot de liturgische gewaden behoorde de albe of het witte onderkleed van de priester. In de Barokperiode onder invloed van de Contrareformatie werd er heel wat kant gebruikt om de albe onderaan rijkelijk af te boorden⁽⁷⁾.

In de 17de eeuw was kant hyper de luxe. Zelfs schoenen werden met kant versierd.

5. Spaanse en Franse mode of van de molensteenkraag naar de platte kraag

Typisch voor de Spaanse mode was de molensteenkraag. Deze kende succes op het einde van de 16de en in het begin van de 17de eeuw. Meerlagige gepijpte kragen namen grote hoeveelheden stof in beslag. Voor een zeslagig exemplaar gebruikte men 38 meter linnen. Om de lobben stijf te houden werden er liters stijfjel gebruikt. Stijfjel maakte men uit tarwe. De kragen werden zelf zo zwaar dat stijfjel niet meer volstond. Men legde dan een 'portefraese', gemaakt van metaaldraad omwonden met zijde-of gouddraad op de schouders om het geheel recht te houden. Pieter Pauwel Rubens zal zijn vrouw Isabella Brant in 1609 schilderen met een molensteenkraag. Het Portret van een jonge vrouw' uit 1613, het symbool van de expo 'Pi-kant' gaf een molensteenkraag met twee rijen lobben. De molensteenkragen werden afgewerkt met kant. De boorden met kant vielen overal op⁽⁸⁾. De Spaanse mode paste bij de Contrareformatie. Men gebruikte dure stoffen, zwart of donkerkleurig. De Spaanse vroomheid werd vertaald in de mode. Dat zien we ook bij Aartshertogin Isabella, de landvoogdes van de Spaanse

Afbeelding 2.

Nederlanden.

Op het einde van de 17de eeuw daagde de Franse mode op, kleurrijk en sensueel. Typisch voor de Franse mode was de platte kraag. Gedaan met de molensteenkraag. De molensteenkraag werd bij de dames vervangen door de open decolleté van schouder tot schouder of de boothals⁽⁹⁾.

6. Oorlog om de kant of Lodewijk XIV, Colbert en het mercantilisme

Lodewijk XIV wil de weelde-industrie in Frankrijk bevorderen, denk maar aan de gobelins, porselein, kristal en ook kant. Venetiaanse naaldkant en Vlaamse kloskant kenden in de 17de eeuw groot succes. Ze werden ook massaal uitgevoerd. De Zuidelijke Nederlanden veroveren, betekende het kantgebied bij uitstek veroveren. In de 17de eeuw waren de Spaanse Nederlanden ook het slagveld van Europa vooral door de Franse invallen.

De opvattingen van Lodewijk XIV pasten bij het mercantilisme, een economische theorie, die inhield dat de welvaart van een natie afhankelijk was van het aanbod van kapitaal in die natie. In Frankrijk ontwikkelde Jean-Baptiste Colbert, minister onder Lodewijk XIV, een vrij specifieke vorm van mercantilisme, het colbertisme. Dit was sterk gericht op de ontwikkeling van industrie en handel. Hij bevorderde de invoer van grondstoffen, legde kanalen en wegen aan, bevorderde de fabricage van nijverheidsproducten en de uitvoer daarvan. Hij hief belasting op de importproducten. Hij wou de Franse kantproductie bevorderen. In 1665 werd daarvoor de 'Manufactures Royales des Pointes de France' opgericht. Hij nodigde Vlaamse en Italiaanse kantwerksters uit met de bedoeling Franse kantwerksters op te leiden⁽¹⁰⁾.

Afbeelding 3.

7. Machinale kant in de 19de eeuw

In 1816 vond John Leavers het Leavers-weefgetrouw voor kant uit. Zo kon men machinaal kant maken. Nottingham was het centrum van de machinale kant in Engeland. Vandaar uit ging de machinale kant naar Frankrijk met als productiecentra Caudry en Calais. Machinale kant werd vooral in de tweede helft van de 19de eeuw gebruikt voor avondjurken.

8. De kantproductie in de 19de eeuw of sociale uitbuiting

Ook Aalst en de Denderstreek leverden zowel kloskant als naaldkant in de 19de eeuw. De kantwerksters verkochten hun kant aan de koopvrouw, die als tussenpersoon optrad. De koopvrouw op haar beurt verkocht

aan de groothandelaar in kant, die de kant doorverkocht aan de kantwinkel. De kantwerksters waren meestal thuiswerksters. Ze behoorden tot 'les petits métiers'. Qua gender was de kantproductie een vrouwenzaak. Door de vele tussenpersonen was het inkomen van de kantwerkster laag. Kloosters, adellijke families en zelfs industriële organiseerden kantscholen. Dikwijls was er weinig verschil tussen kantonderwijs en kinderarbeid.

9. Chantillykant en Duchessekant

In de 19de eeuw werd de zwarte Chantillykant populair. Deze werd gebruikt voor jurken en voor parasols. Geraardsbergen was het productiecentrum van de Chantillykant⁽¹¹⁾.

In de tweede helft van de 19de eeuw werd de Duchesse-kant populair. De naam kwam van Marie-Henriëtte, de tweede Belgische koningin. Ze was als lid van het Huis Habsburg Aartshertogin van Oostenrijk en Hertogin van Brabant voordat ze koningin werd en dat verklaart de naam Duchesse.

De manuele kant kreeg in de 19de eeuw reeds grote concurrentie van de machinale kant.

10. 'War Lace' in W.O.I

Er was weinig werk voor de kantwerksters, wanneer de oorlog uitbrak. Er werden toen kantcomités opgericht om de kant te verkopen aan de geallieerde landen als steun aan 'Poor Little Belgium'. Zo werd Koningin Elisabeth afgebeeld als verpleegster in W.O.I in diverse kantwerken⁽¹²⁾.

11. Kant in de lingerie

Kant speelde een belangrijke rol in de lingerie. In 1919 richtten Achiël en Margaretha Van de Velde een corsettenatelier op in Schellebelle. Het lingeniermerk Van de Velde maakte veel gebruik van mechanische kant. In 1981 kwamen ze naar voor met Marie Jo. In 1990 namen ze het Duitse Prima Donna over en in 2008 het Spaanse Sarda⁽¹³⁾.

Tot besluit

De expo 'Pikant' in Moorsel-Aalst is zeker aan te bevelen. Men krijgt bij de toegangkaart gratis het boek L.KELCHTERMANS. Portret van een jonge vrouw. Minzame dames op hun mooist in de zeventiende eeuw. Phoebus Focus. Antwerpen, 2019.

Zeker aan te kopen in de Bookshop naast de Orangerie is ook de speciale uitgave 'Pikant! Vijf eeuwen cultuurgeschiedenis uitgekleeft' van Openbaar Kunstbezit Vlaanderen (Prijs: 10 euro).

Noten

- (1) L.KELCHTERMANS. Het waterkasteel van Moorsel-in Pikant!. Vijf eeuwen cultuurgeschiedenis uitgekleeft. Openbaar Kunstbezit Vlaanderen. 2019, p. 30-31.
- (2) O.VANDEPUTTE. Oost-Vlaanderen. Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten.
- (3) M.BRUGGEMANS. Kant in Vlaanderen. Openbaar Kunstbezit, 2019 p. 3.
- (4) K.VAN BRAGT. Dooptkleedjes. Openbaar Kunstbezit, 2019 p. 34-35.
- (5) C.CANNUYER. De Europese vorstenhuizen, 1989, p. 54.
- (6) N.SCHALLEY. Bruidsluier. Openbaar Kunstbezit, 2019, p. 38-39.
- (7) N.SCHALLEY. Albe. Openbaar Kunstbezit, 2019, p. 40-41.
- (8) L.KELCHTERMANS. Portret van een jonge vrouw. Minzame dames op hun mooist in de zeventiende eeuw. Phoebus Focus. Antwerpen, 2019, p. 21,p. 25.
- (9) L.KELCHTERMANS. p. 45.
- (10) M.BRUGGEMANS, p. 7-8.
- (11) M.BRUGGEMANS, p. 9.
- (12) M.BRUGGEMANS, p. 11-12.
- (13) G.VAN DE VELDE. Van de Velde: pikant sinds 1919 Openbaar Kunstbezit, 2019, p. 22-25.

Afbeeldingen

1. De affiche voor de expo 'Pikant!' met 'Het Portret van een jonge vrouw' uit 1613
2. Aartshertogin Isabella met molensteenkraag uit het atelier van P.P.Rubens (The Phoebus Foundation)
3. 'De kantklosters aan het werk voor de hoeve' door Louis Van Engelen rond 1900 (The Phoebus Foundation)

Meiboom staat te pronken op Wiezeplein

Het Nieuwsblad - 02 Mei 2019 - PVR

Meiboommaatschappij 'Samen sterk', gevormd door de lokale oudheidkundige kring en de VVV, verankerde in het Wiezeplein de grafelijke meiboom, die een maand zal blijven staan. Het is een kopie van de grafelijke meiboom die tot mei 1940 bij de ingang van het kasteel stond. De boom beschikt trouwens over nog enkele originele delen: onder meer een ijzeren sierstuk bovenop en de sierkoorden met de in hout gedraaide klokjes. "Voor de derde keer deden we een beroep op de Lebbeekse brandweer om de boom te verankeren en dat verliep vlekkeloos", zeggen Luc Van Driessche en André Merckx. (pvr)

Copyright © 2019 Mediahuis. Alle rechten voorbehouden

AANKONDIGINGEN

Cursussen Vendelzwaaien

Kennismakingscursus

Zondag 20 oktober 2019 - Leuven

Ervaren lesgever-vendeliërs geven de aanwezige beginners een stoomcursus vendelzwaaien.

Aanmelden en inlichtingen: stefaan@haesen.info - M: +32 496 593523.

Vendeliërsverbroedering

Zondag 17 november 2019 - Herentals

De kogel is door de kerk: de verbroedering gaat op dezelfde locatie door gaat als de voorbije jaren, met name in de grote sporthal van het Netepark in Herentals. Helaas niet meer vast op de laatste zondag van november. Dit zijn de datums voor de komende 3 jaar:

- zondag 17 november 2019
- zondag 29 november 2020
- zondag 21 november 2021

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliërsverbroedering>

Dans, muziek en zang voor senioren

In 'Volkskunst' 2019 (1) jaargang 43 pp. 9-10 stond een bijdrage 'Dansen voor senioren'. Het ging over een lijst van dansen die in aanmerking komen voor senioren groepen. Wie graag danst, kan kennis maken met DAMUZA, een beweging die zich met succes richt tot senioren. Er is meer dan één reden om dans te koesteren wanneer we minder jong worden.

Dansen is gezond

We publiceerden al eerder een bijdrage over dans en gezondheid bij senioren⁽¹⁾. Actief dansen heeft gunstige effecten op hart en bloedvaten. Ook onze longcapaciteit gaat erop vooruit. Dansen mag als gelijkwaardig worden beschouwd aan andere vormen van fysieke training. Dat waren de conclusies uit een studie waarin 250 dansers vergeleken werden met 127 niet-dansers⁽²⁾. Er is zelfs een speciale rol weggelegd voor traditionele dansen. Dansen wordt beschouwd als een activiteit waarin onze hersenen muzikale impulsen verwerken en via gecoördineerde bewegingen het dansen aansturen. Er is bovendien een geheugenfunctie mee gemoeid om passen en figuren op te slaan en te reproducieren. Dat wordt bevestigd in een studie met 130 dansers, allemaal 60-plussers. De dansers volgden een programma van 32 weken, waarin ze tweemaal per week 75 minuten instructie kregen in (Griekse) dansen. De dansen worden beschreven als hebbende een 'moderate intensity'. Tijdens de sessies konden de dansers vrijblijvend deelnemen aan dansen met een nog sterkere intensiteit. Zowel in het begin als op het einde van de danscursus ondergingen de deelnemers een fitness test. Dansen had een positieve invloed op evenwicht, soepelheid van de gewrichten en de sterkte van de handgreep. De auteurs besluiten dat dansen levensvreugde schept. Zij beschouwen dansen als een essentieel element om smaak te krijgen in het minder jong worden⁽³⁾. Zoals al eerder vernoemd heeft dansen niet enkel fysieke effecten. Onze geheugenfunctie en kennis gaan erop vooruit. Dat werd bevestigd in een studie met 1605 deelnemers⁽⁴⁾.

Tijd voor actie

DAMUZA (DAns-MUZiek-ZAng) is een beweging die aanzet tot dansen. DAMUZA richt zich voornamelijk tot senioren die niet willen roesten al rustend. Dansstunden worden begeleid door een muzikaal ensemble, wat de levendigheid van het gebeuren nog onderschrijft. Zoals op de foto's getoond, kan DAMUZA op heel wat belangstelling rekenen. Het programma voor 2019 loopt door in het najaar. Hierbij alvast de nog geplande activiteiten:

Zaterdag 5 oktober 2019 - Sint-Sebastiaansgilde ism Damuza

Danstreffen - van 10 tot 16 uur - bijdrage 5€

Parochiezaal Sint-Stefaan - Kerkstraat 29 - 2240 Zandhoven (Massenhoven)

Zaterdag 9 november 2019 - Sint Sebastiaansgilde ism Damuza

Cursus - van 10 tot 16 uur - bijdrage 10€

Parochiezaal Sint-Stefaan - Kerkstraat 29 - 2240 Zandhoven (Massenhoven)

Vrijdag 6 tot zondag 8 december 2019 - Dansweekend

De kinkhoorn - Zeedijk 330 - 8400 Oostende.

Contactadres voor meer inlichtingen: Paula Wouters - wouters.paula@gmail.com - 03/475 12 05

Foto's: DAMUZA in actie

(1) Laekeman G. Parkinson patiënten hebben baat bij dansen. *Volkskunst* 2015; 39 (2): 27.

(2) Rodrigues-Krausea J, Farinha JB, Krause M, Reischak-Oliveira A. Effects of dance interventions on cardiovascular risk with ageing: Systematic review and meta-analysis. *Complementary Therapies in Medicine* 2016; 29: 16-28.

(3) Douka S, Zilidou VI, Lilou O, Manou V. Traditional Dance Improves the Physical Fitness and Well-Being of the Elderly. *Frontiers in Aging Neuroscience* published: 05 April 2019 doi: 10.3389/fnagi.2019.00075

(4) Meng X, Li G, Jia Y, Liu Y, Shang B, Liu P, Bao X, Chen L. Effects of dance intervention on global cognition, executive function and memory of older adults: a meta-analysis and systematic review. *Aging Clin Exp Res*. 2019 Apr 13. doi: 10.1007/s40520-019-01159-w.

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	COMMUNICATIE	13
IVV Activiteiten	2	Wegwijs op de IVV webstek - deel 3	13
IVV Cursussen	2	ARCHIVEREN	15
IVV Kalender	2	Waar zijn we mee bezig	15
CONTACT	2	INTERVIEW	16
EDITORIAAL	3	Zwaarddans in Vlaanderen	16
Zolang de patatten maar lukken	3	VOLKSVERHALEN	18
WERKING IVV	5	Christina de Wonderbare van Sint-Truiden.	18
IVV wordt 55 jaar		INTERNATIONAAL	20
Zaterdag 30 november 2019 - Belsele	5	UNESCO Vlaanderen treedt naar buiten	20
REDACTIONEEL	5	ADVERTENTIE	22
Jouw Volkskunst-abonnement	5	VERSLAGEN	23
SPROKKELINGEN	5	Paasfeesten Leuven: ... <i>de rederij moet spare</i>	23
Overlijden Ilse Geys	5	De expo 'Pi-kant' in Moorsel geeft een beeld van vijf eeuwen kant in Vlaanderen	25
ADVERTENTIE	6	Meiboom staat te pronken op Wiezeplein	29
VOLKSDANS	7	AANKONDIGINGEN	29
De Trawantel (wereld)beroemd	7	Cursussen Vendelzwaaien	29
Waar zijn we mee bezig	8	Dans, muziek en zang voor senioren	30
VENDELEN	8	INHOUD	31
Waar zijn we mee bezig	8	COLOFON	32
STREEKDRACHTEN	9	ERELEDEN	32
De expo 'Do you remember' rond het Hooghuis van Tesenderlo in het Openluchtmuseum van Bokrijk	9		

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Hugo Bulterijst,
Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Lisette Luyckx
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

Gewiprint

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat).

Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2019 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening
IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar

e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen